

R. Lenz. -

Oct. MDCCC.XXVI.

Trad. Jan. II.

Recens. m. Dec. 1826.

msm.

Quaedam de Socratis propria
philosophandi ratione.

Quantum sit illius clarissimi viri,
cui philosophiae e caelo in terram revo-
catae gloriam jam una voce omnia conce-
serint facula, de re philosophica meritum
nulla est etiam apud nostrae aetatis homines
dubitatio. Qui quemadmodum pulcherri-
morum omnium philosophiae quos post-
eriora facula maturaverint, fructuum prima
parierit semina, singulatis atque ordine
explicare ejus solum, qui jam multum in
historia philosophica studii atque operae
collocasset. Nos si pauca quaedam, eaque
graeptissima quae de propria ejus
philosophiae tum tractandae tum docendae
ratione. - Tam libris ac disciplina quam pro-
pria de hac re cogitatione edocti, - cognosce-
nobis videamus propositurimus, - aequis-
simo cuique iudici satisfactionem fore con-
fidimus. -

Neminem esse credo, qui dubitet, fuisse Socratis
philosophiam a prioribus omnibus philo-
sophandi rationibus, quocumque nomine uteretur,

longe diversam, eamque ut in vivendo ita et in
philosophando neminem, nisi suum ipsius inge-
nium - seu, quod ipsi vocabatur, dignioris - esse
secutum. Quod si quis veterum unquam
philosophorum negaret non omnes in eo con-
venientes videremus, quod scholam quandam
Socraticam agnoscendam ^{esse} iam silentio quasi
concedunt. Est autem haec schola nulla ali-
nisi ex qua singulae omnes veteres, post
Socratem formatae, philosophorum sectae, ve-
lut una ex radice, alia post aliam nasceren-
tur; ita ut statim philosophiae veteris aut
certe praestantioris, fundamenta posuerit
Socrates. Quae philosophiae eius propria &
ab antecedentibus tam longa diversa indoles
ac natura, qua novam quasi studio verita-
tis regionem attribuit, tum ad materiam
pertinebat, tum ad formam philosophandi;
quarum haec commentatione primum
hanc, deinde illam attentius contemplanur.

Primum igitur, si, quod ad formam per-
tinet, Socraticam hanc cum aliis aliorum
philosophandi formis comparamus, magnam
patim differentiam & intellectus facillimum
in eo se offert momentum, quod Socrates
a constitutendo quodam philosophiae hae syste-
mate, quod alioquin semper inter philosophos
audire moris erat, longe alienus, non nisi
verbis coleaquisque, ~~aut~~ si qua occasio se praes-

54
beret, quaecunque in omni genere veritatis copia
verat, iis, quas ~~proximas~~ forte haberet, expli-
care solebat. Neque enim ille ut nostri in
scholis et academis publicis litterarum doctores
per certa quaedam temporis spatia rem, cer-
tis finibus circumscriptam, in minutas
particulas dissolutam proponere studeret
- sed libera disputatione, quaerendo et respon-
dendo, ut curque ipsi placeret, docebat. - Equidem
vero certam et exploratam habeo, nulla ali-
nisi hac una, melior fieri potuisse, ut tantam
unus ille philosophus universae philosophiae
renovationem, ac tum subitum ejusdem e
puerili aetate in summum florem transitum
excitaret. - Patet enim, quod vulgo systema
vocant, - etiamsi sit certissimo fundamento
stipatum et maxima cum arte exarifica-
tum - validam quidem aliorum, qui eadem
placita teneantur, copiam sibi conciliare
- potest multos praeclearis animi viribus
exstructos, ad studium veritatis impellere
potest dormientia ingenia excitare, potest
vagantia in certam ducere viam; - at vera
tamen etiam haec, ac multis magnisque
historiae testimoniis comprobata sententia:
quod nova unquam inter philosophos syste-
mata in lucem prodierint, aut statim ali-
is esse, et plane contraria, antipposita;
ita ut altera eruditorum pars hanc, altera

illam philosophandi rationem profiteretur
nec ullus unquam ullius ^{philosophi} systematis auctor
universam totius aetatis suae philosophiam
eo quo ipse vellet, dirigere valeret. Pro-
bat hanc rem exemplum eorum, qui, cum
omnes unam a Socrate philosophiae disci-
plinam accepissent, ipsi ea, quae didicerant,
sua quisque ratione in ^{suam} systema redigere con-
bantur. unde factum est, ut, quot Socrates
habuisset discipulos, tot philosophia Socrati-
ca diversas diversas in ^{suas} systematibus for-
mas inderet. Socratis vero hoc perpetuum
erat, cui incumbendum sibi putabat stu-
dium, ut veritatem, quam ex omnibus il-
lius aetatis hominibus sibi soli cognoscere
contigisset, non ut ex semet ipso haustum
eorum, quas eruditurus esset, oculis quasi
ad examinandum proponeret, sed ex illor-
um potius animis atque ex intima ca-
tionis eorum natura in lucem et quodam-
modo in adpectum eorum, eliceret. Et
haec quidem est insignis illa philosophiae
Socratis natura, haec illa, qua ceteras omnes
eiusdem disciplinae doctores tam longe super-
avit, virtus, quod quisque, dum ab eo insti-
tuebatur, a propria sua ratione doceri sibi
videbatur. Ideoque si quis de Socratis senti-
tis dubitaret, ipsi rationi suae contradicere

debuisset. Quod qui intellexerit, iam non miran-
dum esse cognoscat, quemadmodum unus ille vir,
quod nulli unquam systematice philosophanti
philosopho contigisset, extulit universae phi-
losophiae renovator. Et profecto, si quis,
qui Socratem et docendo et doctrinae suae
eventu acquaverit, nominando, neminem
cum eo, quam Christum, componere nalin,
cujus cetera ea est cum illo similitudo, quod
eandem in utroque docendi docendi et veri-
tatem propagandi methodum idem fere exequi-
tus, et eadem fructuum ubertas, comproba-
vit. Fuit enim non minus Christi de
moribus, quam Socratis de intellectu hominum
emendando, meritum universale, ac per
totum genus humanum propagatum. Nam
incredibilis est vivae vocis, et longe maior, quam
scriptae litterae, vis, quando de persuadendi
hominum animis, ac praesertim de inge-
neratis erroribus evellendis, agitur.

Quam tamen Socratis philosophandi docen-
dique formam, si diligentius contemplantur,
non minus difficilem esse, quam utilem, nec nisi
a viro, qui, quae docturus sit, ipse sumit per-
pexerit cognoveritque, recte tractari posse videmus.
Opus enim est, ut non solum solum doctrinae
suae materiam, in sua, ut ita dicam, potestate
tenere sciat, sed omnem mentis humanae cogi-

55
[haud abnormi
ad artis normam]

tandi et quae cogitaverit, iungendi ac disponendi rationem cognoverit, observaveritque vellet in intimam animi officinam. — Bene igitur sciat oportet, quoniam dandum debeat et res et homines tractare; quod si quis assecutus sit, clarissima olim fore laboris sui utilitatem confidat. Quantum enim fuerit in re philosophica Socraticae, quam vocant, methodi momentum, ex eo etiam facile intelligitur, quod ceteri, qui Socratem sequebantur, philosophi omnes, excepto Aristotele, dialogos utebantur. Qui etiam usque ad nostra tempora iuxta omnes docendi rationes semper plurime usurpatus sit, tamen parum esse credo numerum eorum, qui Socraticam methodum revera cognoverint, minorem, qui cognitam rite adhibuerint.

Rectissime methodus illius ^(Socratica) sine dubio e Platone percipitur, qui ex omnibus totius antiquitatis auctoribus Socraticae philosophiae ingenium, non dico optime, sed salus percipere videtur. — Accommodat. Socrates, quatenus cum aliquo in colloquium venisset, dialogicam illam docendi methodum propter propriam eorum, qui audiebant, cogitandi rationem ac facultatem. Quas si nimis quadam valoris eorum aestimatione et inani rerum cognitione superbiētes videbat, ironiam suam in colloquio

do indere solebat. Erat autem ironia illa Socratica ars, singulari huic ingenio propria, qua homines, falsa sapientia superbas, quae sitionibus quibusdam quarum laqueos ipsi ignorabant, propolios, — ita, ut ignorantiam quam tamen propoliteri deberent, in angustias agebat. Fuit enim mirabilis quaedam in illo viro potestas, ^{qua Sophistas,} quorum tanta eo tempore quasi diluvio per totam Graeciam redundabat, nulla alia arte, nisi quod ad interrogationes a se propositas respondere eos imperat, eo perducebat ut respondentes ipsi sibi contradicerent. Quo fit ut Socratem, ut Sophistas sophisticis quasi armis devinceret, ipsum facile Sophistam videremus.

Utebatur autem hac ironia partim nullo nisi eo consilio, ut reprimeret, quod iam diximus, vanas atque absurdas ignorantium hominum spiritus, meritaque ipsos ignominiae traderet, partim ut alios, qui laudabili veritatis cognoscendae cupiditate incensi, in errorem deciderent, et tamen aliquid scire sibi viderentur, primum ad modestiam, mox ad rectam cognitionem converteret. — Item vero quoties in virum, integri ingenii viribus, et ad veram philosophiam cognoscendam idoneis, instructum incidisset, qui tamen, cogitando non satis exercitatus, propriae

fortuna dissideret, - talis, adjecta statim
omni ironia omnique acerbitate longa-
liam naturam prae se tulisse videtur. Nam
cum summa benevolentia et amabili quadam
sinceritate obviam eis eundem, jam alteri-
simum suae tempestatis ingenium ad mini-
ma quaeque comiter descendente, ipsiusque
cum illis imperitum factum, ut cum illis
philosophus evaderet videmus. - Nec, si quis
exponere eis vellet, sermone tumido, & inflato
dicendi genere, ut ex sophistis multi solebant,
utbatur, - sed verbis simplicissimis, imagi-
nibus rerum e quotidiana vita desumptis,
exemplis fabulisque, imperitissimo quique
notis, doctrinam suam illustrabat. Et erant
qui, rhetorum et sophistarum disertis et
omnibus eloquentiae machinis adornatis sermo-
nibus adfuerat, admodum mirarentur cum
inter viros, philosophiae studio incensentes,
tot res, e palaestris, a crepida, ex officinis
ferrariis et coriariis sumptas, tractari au-
dissent. At quo clarius aliquis inter eos
verborum illorum sensum, velut nobilem
quendam aspero in Platamine fructum, per-
spiceret, eo magis ad divinam, quam
cognoverat sapientiam quasi vi miranda
quadam adstrictus sibi videbatur. Quod etiam

57
in Platoni Convivio Alcibiades, juvenis facilis,
sed splendidissimis ingenii viribus imbutus,
pulcherrimis verbis affirmat. Dicit, se a nemine
unquam mortalium, nec oratore nec philosopho,
adeo verbis, atque a Socrate, esse permatum, quem
quoties audivisset talis delictum sese & quae
si vinculis captum sensisset, animamque ejus
quam oratione ejus, velut angium morsibus,
lacerari. - Haec igitur ratione discipulorum
animas Socrates sibi conciliabat, ita ut, a:
mantibus similes ulique vestigia ejus late-
rentur, et quidquid dicerent scriberentque im-
mortalis sui praeceptoris laude esset impletum.

Absoluta igitur quaestione, qua, quae fuerat
Socratis in philosophando methodus, videba-
mus, superest ut quaedam quaque de man-
eria, in qua philosophia ejus versaretur, dis-
seramus. - Omnes de mundi et origine et com-
positione conjecturas (res, quas illa tempestas
ceteri plerumque philosophi quaestionibus suis
proponerant) Socrates, quinque qui hac in re
ad ullam finem perveniri posse negaret, omni
tempore repudiabat. Dicit, veluti quoddam
supra eas res a deo optimo maximo esse parsum,
quod qui levare conetur, opus non minus se-
ceratum, quam inane ac perditum suscipiendum.
Patere insuper quaestionibus humanis uberrimam

aliarum rerum copiam, et cognita faciliorem,
et quod ad usum pertinet, multo utiliorum.
Quamobrem remoto etiam astronomiae & historiae
naturalis studio (quia et istae disciplinae eo
tempore firmitate adhuc et certitudine valde
carebant) res, quae in latius generis humani
usu et cognitione erant praecipue, et, quae
sint inter honestum ac turpe, quae inter fas ac
nefas, quae inter prudentiam ac stultitiam,
quae denique inter bona ac mala diversitas,
demonstrabat. Laqueabatur quoque de re civili
de regendorum hominum arte; et quidquid ui-
deretur viri esse ingenui et litterarum scien-
tia cernati, nec nisi a fervilibus animis igno-
rari, tractandum sibi existimabat. Quaecum-
que autem aliquis ratione cognita haberet, ea
nisi in usum quoque converterentur neve ad
mores excolendos adhiberentur, nullum prae-
se ferre pretium arbitrabatur. Morum igitur
doctrinam omnium disciplinarum reginam
quasi faciebat; eamque ex omni scientiae
amnisque virtutis fonte, e Deo, derivandam
esse docebat, quem, ut solius rerum naturae
creator, ita et legum, animis hominum in-
scriptarum auctorem, omnium virtutum
summam in se perfectionem continere, per-
spicere habebat. Dixit igitur, passum esse
Deum, quia sensu cognosci non posset, esse

58
omnino negare; sed ut in rerum natura mal-
ta sint, quae etiam ipsa nec viderentur,
nec tangantur, nec ullo sensu perciperentur,
tamen aliis ex rebus, quarum causae esse
debeant, ratione intelligantur. Ita et Deum
ex operibus ejus, quippe quae auctorem praesentat,
cognosci. Quae ritus plerumque unumne
Socrates an cum tota civitate plura esse com-
miserit? Nec tamen ullum fore credo qui de hac
re, cum Xenophontem legerit, distinctius dicat.
apud quem pluries ita de Deo loquitur Socrates,
ut unus mundi creator, unus rerum humana-
rum summus iudex intelligendus sit. Sunt
quidem et alii & in Xenophonte & in Platone
loci, qui plurimum Deorum opinionem pro-
dere videantur. Attamen si quae praeter
summum Deum alia numina professus sit,
haec tantummodo ut daemones quidam, quae
ab uno omnium rerum auctore creatos, ipsi
subjectos putaverit, statuta esse videntur.
Quem unicum, omnia natu atque arbitrio
administrantem, Deum ab homine tum exter-
nis rebus, ad mores legesque civitatis accommo-
dati, tum interna veneratione, — igitur
non votis tantum ac sacrificiis, sed animi
etiam quadam conditione ad divinam legem
accommodata, colendum esse docebat. Quo
sit ut Socratem, a praerendo civitatis suae

colendorum ~~hominum~~ ^{Deorum} more longe alienum, ^{Dei} patriis publice privatimque sacrificantem, nec de oraculorum divinitate dubitantem, nec ulum ^{ulum} Alphenisium, quae ad religionem pertineret caeremoniam deridentem vituperantemque visum. Sed cum fallam aliquam ac proavam de illis rebus opinionem animadvertisset, tum Dei clementiam non emi, sed mereri tantum posse assernabat; veramque ejus venerationem non in praestatis ei officiis, sed in ipsorum praestantium voluntate consistere. — Significissimae quoque sunt Socratis de animo humano sententiae: quem a corpore esse longe diversum et cum Deo quadammodo cognatum, certum atque exploratum habebat, summumque bonum ab illo tantum attingi, qui in animo excolendo, quodcumque posset, studium atque operam collocaret. Totius autem scientiae fundamentum in sui ipsius cognitione positum, atque ex hoc principio, si quis ad finem pervenire velit, ex eundem esse cognovit; ita ut eas qui, cum omnia scire viderentur, semet ipsas ignorarent, nihil scire argueret. Immortalitas animi quomodo a Socrate comprobata sit, e celeberrimo Platonis dialogo, qui Phaedrus inscriptus est, intelligitur. Tenacissimum igitur inter utramque

59
scientiam, religionis nempe ac moralem, vinculum nectebat; ita ut haec quidem ex illa derivari, illa autem rationi ab hac indicari, doceret. Velle Deum, ut recte agat homo, eamque ob causam recte esse agendum; hanc unicum etiam esse quae ad evadendum ducat viam. Beatum esse ac pulcherrimum sui libertate, quicumque animi appetitus ratione regere didicerit; veram sapientiam esse virtutem, turpitudinem autem demeritae proximam. Quod si quis primam, qua omnis ethica Socratica fundetur, sententiam adferi velit, nescio an sic exprimatur: Voluntati divinae satisfacere, quantum per se posis, contendere. Quid sit, quod Deus fieri velit, non certis verbis definebat, sed sensu quodam interno mentisque ingenerato, qui turpia ab honestis discernat, indicari aiebat. Omnes virtutes in duas ordines, quorum alter $\sigma\upsilon\gamma\gamma\omicron\omicron\omicron\omicron\omicron\omicron\omicron\omicron$, alter $\delta\iota\kappa\alpha\omicron\omicron\omicron\omicron$ ^{partes} $\eta\varsigma$ officia continebat, redegit; quae distributis nostrae, qua officia, nobis ipsis praestanda, ab illis, quae aliis debemus, discernimus, haud dissimilis fuisse videtur. Quidcumque autem de ulla materia philosophus ille omnium celeberrimus doceret, — quaeam semper, ut ait Socrates, mediocritatem tenebat; ita ut praecepta ejus non minus a nimio rigore, quam prava ab inda-

gentia abhorrerent. — Ipsa veritatis Doctrinae
Graec pulcherrimum Documentum, et perfectis-
simum non modo philosophi, sed etiam ho-
nesti viri exemplum. Nec est quod Xenophon-
ti non amentiamus, qui in Memorabiliis
sine in Prologo, inquit, me Socratem prae-
stantissimum omnium virum, et eundem
beatissimum iudicare. —

